

INKLYUZIV TA'LIM TA'LIMNING ENG ZARUR BOSQICHI SIFATIDA

Yorqulova Risolat Otabek qizi

Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti logopediya yo'nalishi

2-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7384778>

Annotatsiya: Ushbu maqolada siz O'zbekiston Respublikasida inklyuziv ta'limning O'zbekistonga kirib kelishi, inklyuziv ta'limning ilk bosqichlari, maqsad va vazifalari, inklyuziv ta'limga muhtoj bo'lgan bolalarni aniqlash va ularga ta'lim tarbiya berish haqida ma'lumotga ega bo'lasiz.

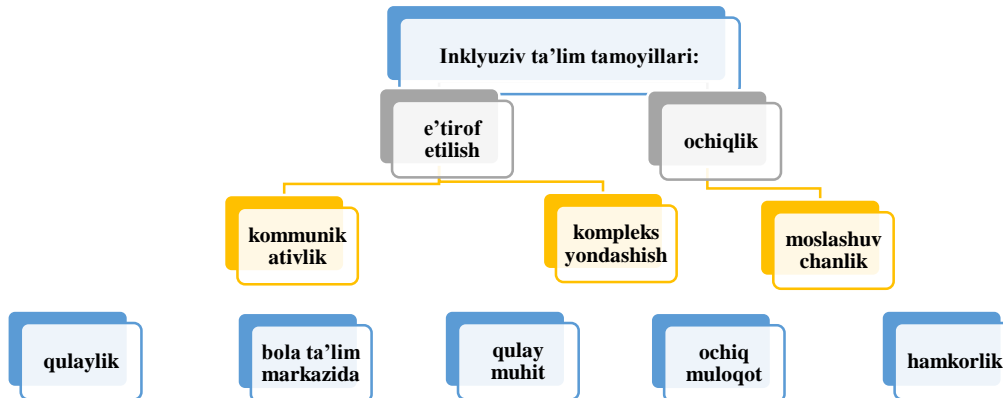
Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, mustaqil xarakter, o'ziga ishonchni orttirish, ochiq muloqot, qulaylik, sotsium, mustaqil ta'lim, jamiyat bilan aloqa, o'zaro hamkorlik, kommunikativlik, kompleks yondashish.

Inklyuziv –(inclusion-inglizcha [inclus:n]- uyg'unlashish) hamkorlikdagi ta'lim, butun dunyo hamjamiyati tomonidan eng insonparvar va eng samarali ta'lim sifatida tan olingan. Inklyuziv ta'lim O'zbekiston Respublikasida ilk bor eksperiment loyihalar sifatida 2005-yildan boshlangan. UNICEF xalqaro tashkiloti loyihasi doirasida 2005-2007 yilda O'zbekistonning Qoraqolpog'iston, Qashqadaryo, Andijon, Namangan, Surxondaryo va Toshkent viloyatlarida tajriba-sinov ta'riqasida ish olib borilgan, lekin u vaqtlarda imkoniyati cheklangan bolalar to'la-to'kis aniqlanib ta'limga jalb etilmagan. Shuning uchun ishni birinchi bo'lib, yuqorida sanalgan viloyatlarda inklyuziv ta'limga muhtoj bolalarni aniqlash bo'lgan. Birinchi vazifani o'rganish natijasida, O'zbekistonda ana shu maxsus ta'lim yo'nalishi bo'yicha yetakchi mutaxassislar, tibbiyot hodimlari jalb etilib, o'sha viloyatlarda ta'limga jalb etilmay qolgan bolalarni aniqlab chiqilgan.

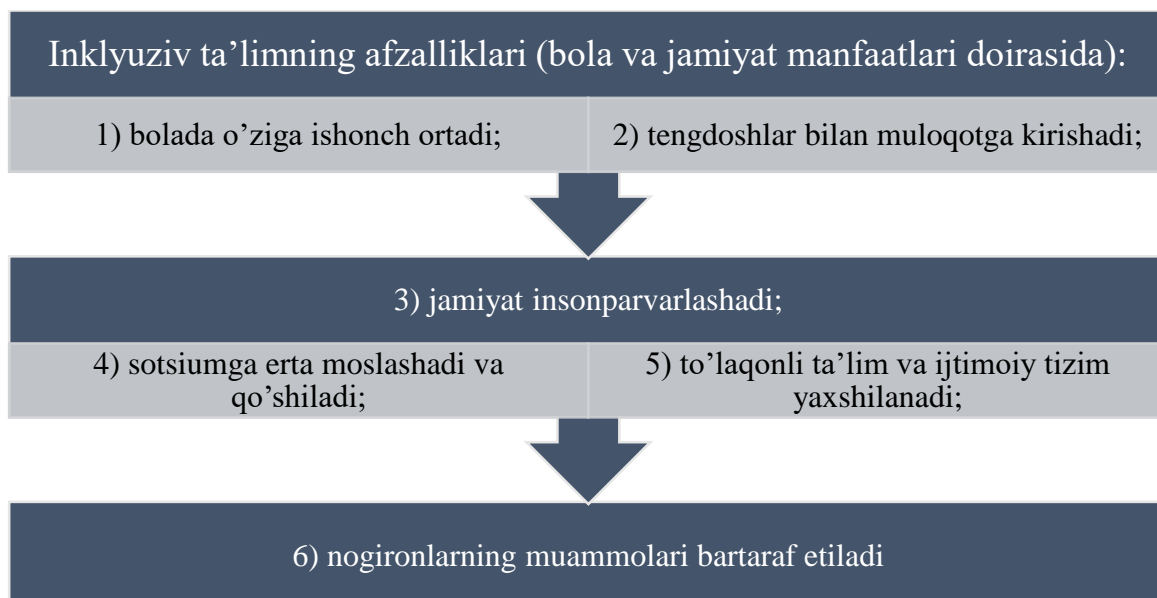
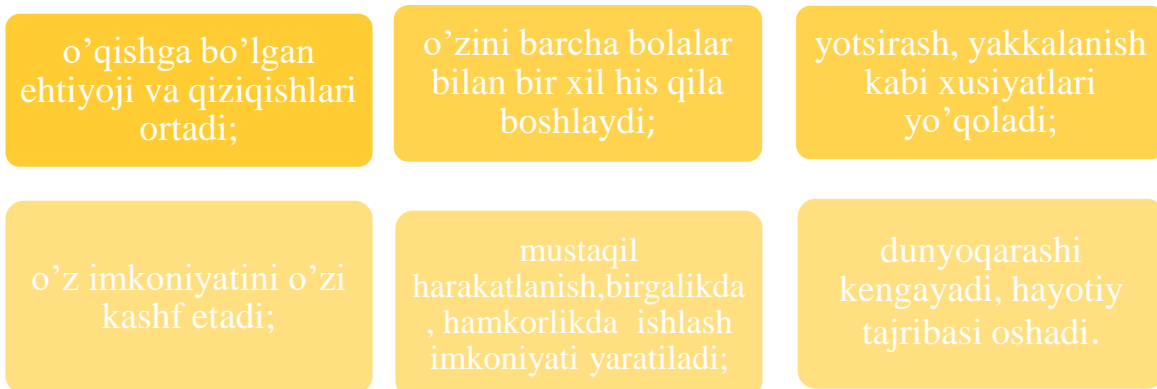
O'rganishlar natijasida 1400ga yaqin bolalar inklyuziv ta'limga muhtoj ekanligi aniqlangan. 1400 ta bolani ko'rib ularning sog'liklari haqida o'rganilib, 1-sinfga inklyuziv sinf tarzda o'tkazilishi mumkin bo'lgan bolalarni inklyuziv sinfga tayyorlash, qolganlarini esa maxsus maktab internatlarga joylashtirish ishlari amalga oshirilgan. Ana endi har bir shaxsda savol paydo bo'ladi, "Nima sababdan shuncha bola e'tibordan chetda qolib ketgan?". Vaholanki, SSSR davrida ham, mustaqillik davrida ham "Majburiy ta'lim" degan qonun mavjud bo'lgan.

Ta'lim to'g'risidagi qonunda "7yoshdan boshlab barcha bolalar ta'limga qamrab olish kerak" degan qonun mavjud bo'lgan. Lekin uni amalga oshirish bo'yicha ish juda izchillik bilan olib borilmagan. Natijada bu bolalar maktab bilan qamrab olinmaganligini birinchi sababi: ota-ona bolasini nogironligidan andisha qilib, nomus qilib bolalarini berkitgan. Ikkinchidan nogiron bo'lsa, albatta, internatda ta'lim olishi kerak degan qonun bor edi.

Sogʻlom bolalar orasida ular taʼlim olmaydi degan tushuncha mavjud boʻlgan. Ota-onalar boʻlsa bagʻridan bolasini chiqargisi kelmagan, yaʼni internatdan chiqargisi kelmagan. Natijada bolalarning yoshi 9-10 yoshda boʻlsalar ham ularning savodi boʻlmagan.

Inklyuziv taʼlim bolaga nima beradi?

Fayziyeva Ubayda Yunusovna va ularning hamkasblari inklyuziv ta'limga muhtoj bolalarni hammasini aniqlab, hamma viloyatlarda ularni inklyuziv ta'limga jalb qilish borasida ish olib borganlar. Ota-onasi rozi bo'lgan bolalar internatlarga jaylangan. Jami 800 ta bolalar internatga jalb qilingan bo'lsa, shundan 300 dan ortig'i inklyuziv ta'limga jalb etildi. Ularning maktablarga joylashtirish borasida mutaxassislar maktab sharoitlari, imkoniyatlarni hammasini o'rganib chiqib, talabga javob beradigan maktablarga bolalar joylashtirildi. Bu borada bolalar ham tibbiy tekshiruvlar, psixologlar bilan birgalikda ularning psixologik nuqtai nazardan ularni o'rganib chiqib, agar maktablarga joylashtirilsa o'z tengqurlari bilan bir qatorda o'zlashtirib olish va ma'lumotlarni qabul qilish doirasiga qarab maktablarga joylashtirilgan. Bolalarning ota-onalari ham 1oylik maxsus kurslarda o'qitilgan, bunga sabab bolalarning ota-onalari ham tushinishsin, ijtimoiy yordamga muhtoj bolalar ham sog'lom bolalarga o'xshab teng huquqli ekanliklari haqida. "Bola huquqlari to'g'risida konvensiya"ni har bir maktabda, butun maktab o'quvchilarini bir joyga to'plagan holda, munozaralar uyushtirilgan maktab o'quvchilari ham hamma teng huquqli ekanligini tushuntirishda keng ko'lamli ishlar olib borilgan, bundan tashqari maktab o'qituvchilarga ham seminarlar tashkil etilgan. Mana shu ikki yil mobaynida juda ham kerakli bo'lgan ishlar olib borilgan.

Har bir viloyatdan o'zining trenerlar mavjud bo'lgan, ular bilan maktab bilan ishlaydigan ma'sul shaxs bo'lgan. 1-sentabrgacha mana shunday keng ko'lamli ishlarni qilib, 1-sentabrda o'quvchilarni maktabga olib chiqilgan. Ilmiy rahbarlar ham buday bo'lishlarini kutishmagan edilar. Maktab o'quvchilari ularni mehri ko'zlar bilan kutib olib, ulardan o'z yordamlarini ayamadilar.

Fayziyeva Ubayda Yunusovna ham mutaxassis sifatida "Nogiron bolalar internatda tahsil olishi maqulroq" degan tushunchada bo'lgan ekanlar va ko'pgina bolalarni internatga joylashtirishga o'ringan ekanlar. Lekin inklyuziv ta'limga olib chiqib bu qanday natija berishini kutish ham bu ularning oldiga qo'yilgan katta vazifalardan biri deb hisoblagan ekanlar, natija a'lo darajada ekanligidan ma'mnun bo'lib ana o'shada olingan sur'atlarni ham hozirgacha salab qolgan ekanliklarini ta'kidlab o'tdilar.

2006-yili inklyuziv sinflarda natijalar qanday bo'layotgani bilish maqsadida o'rganishlar olib borildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, eshitmaydigan bola ham sog'lom bolalar qatorida ular bilan birga o'qib, gapiradigan darajaga kelganligi ko'ringan. UNICEF tomonida har bir zaif eshituvchi bolaga implant o'rnatilgan. Bu yutuqlarni bolalardagi o'zgarishlarni ko'rgan ota-onalar ham bolalarini

internatga bermasdan, ommaviy maktablarga chiqarib o'qitgan. Maktabni bitirgan bolalar yuqori lavozimlarda ishlaydigan darajada bo'lib bitirgan .

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. G'iyosiddinovna, D. M. (2022). LOGOPEDIK MASHG'ULOTLARNI SAMARALI TASHKIL ETISHDA ARTIKULYATSION GIMNASTIKA O'RNI. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(10), 360-365.
2. Гиосиддиновна, Д.М. (2022). ТАЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ИНКЛЮЗИВ ТАЛИМНИ РИВОЙЛАНТИРИШ ВА ТАТБИК ЭТИШ. *ТАЛИМ ВА РИВОЙЛАНИШ ТАХЛИЛИ ОНЛАЙН ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ*, 2 (10), 340-344.
3. Муборак, Д., и Лобар, С. (2022). МАКТАБГАЧА ТАРБИЯ ЙОШИДАГИ БОЛАЛАРДА НУТКНИНГ КЕЧ РИВОЙЛАНИШИ. *ТАЛИМ ВА РИВОЙЛАНИШ ТАХЛИЛИ ОНЛАЙН ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ*, 2 (10), 345-349.
4. Муборак, Д., и Фарангис, И. (2022). НУТК КАМЧИЛИКЛАРИНИ ПАЙДО БО'ЛИШИДА АРТИКУЛЯЦИОН АППАРАТ ХОЛАТИНИ О'РГАНИШ ЗАРУРАТИ. *ТАЛИМ ВА РИВОЙЛАНИШ ТАХЛИЛИ ОНЛАЙН ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ*, 2 (10), 366-370.
5. G'iyosiddinovna, D. M. (2022). 4+ 2 TA'LIM TIZIMIDAGI O'RNI. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(10), 389-393.
6. Муборак Д. и Шахноза М. (2022). КАСБИЙ КОМПЕТЕНСИАНИ РИВОЙЛАНТИРИШДА МЕТОДИК ЖАМЛАНМАЛАР ЙИГИШ. *ТАЛИМ ВА РИВОЙЛАНИШ ТАХЛИЛИ ОНЛАЙН ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ*, 2 (10), 371-376.
7. Муборак Д. и Шахноза М. (2022). КАСБИЙ КОМПЕТЕНСИАНИ РИВОЙЛАНТИРИШДА МЕТОДИК ЖАМЛАНМАЛАР ЙИГИШ. *ТАЛИМ ВА РИВОЙЛАНИШ ТАХЛИЛИ ОНЛАЙН ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ*, 2 (10), 371-376.
8. Муборак Д. и Шахноза М. (2022). КАСБИЙ КОМПЕТЕНСИАНИ РИВОЙЛАНТИРИШДА МЕТОДИК ЖАМЛАНМАЛАР ЙИГИШ. *ТАЛИМ ВА РИВОЙЛАНИШ ТАХЛИЛИ ОНЛАЙН ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ*, 2 (10), 371-376.
9. Dehqonova, M., & Najmiddinova, N. (2022). ALOHIDA EHTIYOJGA EGA BO'LGAN BOLALARNING OILAGA MOSLASHISHI UCHUN MUHIM OMILLAR. *YANGI O'ZBEKISTONDA MILLIY TARAQQIYOT VA INNOVASIYALAR*, 90-92.
10. G'iyosiddinovna, D. M. (2022). МАКТАБГАЧА YOSHDAGI ESHITISHDA NUQSONI BO'LGAN BOLALARDA KORREKSION ISHLARNING ANAMIYATI. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI*, 475-471.

11. Yunusova, X., Boboxonova, M. B., & Umurzakova, M. M. (2022). INNOVATSION TA'LIM KLASTERI-TA'LIM SUBYEKTLARINI HARAKATLANTIRUVCHI OMIL SIFATIDA. Академические исследования в современной науке, 1(16), 172-176.
12. Ishmatova, O. S. (2022). NUTQIY NUQSONLARNI BARTARAF ETISHDA FONETIK RITMIKANING ROLI. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 378-380.
13. G'iyosiddinova, D. M. (2022). 4+ 2 TA'LIM TIZIMIDAGI O'RNI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 389-393.